

Tilbageblik af Niels Peter Nørregaard

Der er jo gennem tiderne altid sket ændringer i livsmønstre og levemåder og udviklingen er gået med forskellige hastigheder gennem tiden. Jeg vil her prøve at beskrive udviklingen gennem de sidste 80 år. Jeg er født i 1934 som nummer to af en søskendeflok på fem. Tiden omkring 1930 var trange tider for mange, men som børn mærkede vi ikke til det, men ved et kig i min fars lommebøger får man et indtryk af, at der næsten ingen penge var.

Her nogle få eksempler: En ko ca. 450 kr., et slagtesvin 50-80 kr. Indkøbte torvegrise ca. 10 kr. Den månedlige mejeriafregning var på 150 – 170 kr. Når driftsomkostningerne blev betalt, var der ikke meget tilbage til familien, men sammenholdt med brugsens kontobog er den på ca. 170 kr./måned, hvilket ikke er meget til en familie på 8-9 personer. Mor var organist i kirken og fik 500 kr. for et år. 52 gudstjenester + bryllupper og begravelser, men alligevel kunne det betale brugsregningen i 2-3 måneder. Dagliglivet og arbejdsformerne var næsten uændret gennem 15 – 20 år. Besætningen bestod af 2-3 heste, 12 køer, 24 ungkreaturer, 30 grise og 100 høns faktisk uændret fra 1930 til midt i halvtredserne.

Den rigtig store forandring og lettelse i arbejdet var nok da slåmaskinen og selvbinderen kom omkring 1915-20, men fra da af foregik arbejdet på samme måde indtil mekaniseringen startede efter anden verdenskrig. Alt arbejde blev udført med heste og håndkraft.

Far købte ca. 1935 10 tdr. land hede "lille hede", som blev opdyrket ved egen hjælp. I 1938 købte han 13 tdr. land "store Hede", det blev pløjet af en traktor på jernhjul. Regningen på dræningen lyder på 3000 kr., det er næsten ufattelig i dag, da projektet, det bestod af en 8 tommer hovedledning gennem hele stykket, og et utal af stikledninger.

Jeg ved ikke hvor meget mergel, der blev brugt, men det findes i regnskabet til 11 kr pr. bilfuld. Stykket blev tilsået med havre og græsfrø allerede det første år, imod bedstefars formaning, at hedejord skulle lægge brak i et år. Far var derude i de tidlige morgentimer mange dage for at så græsfrø.

Året var et tørkeår, så de 13 tdr. land havre gjorde, at laden alligevel blev fyldt.

Der blev en god græsferne, som lå uændret i 25 år, da jeg begyndte at omlægge den etapevis.

Efter forårsarbejdet og stensamlingen var det jo roehakningen 1. 2. og 3. gang og rensning med hest og 2rækket avance. En stor lettelse, da énkornsfrøet kom frem og derefter sprøjtning, så roehakken blev overflødig. Optagningen foregik til sidst i fyrrene alle steder med hånd og kniv, men så kom roeslæden og vi begyndte at skuffe toppen af, og vi fik senere en optager med tromle, som kunne lægge 6 rækker sammen.

Senere kom så elevatormaskinen, og derefter tankmaskinen, så fra at hele oktober måned var afsat til at tage roer op, kunne man nu klare det på én dag med maskinstation.

Høbjergning.

Markhøet – kløverhø, blev samlet og sat på stativer, ryttere, og da traktoren kom kunne vi køre stakkene direkte hjem, og forke det op i lugen, og senere i transportør eller høblæser.

Derefter var det tid for engen, den første lørdag i juli blev slåmaskinen gjort klar med engbjælke og kniv og spændt efter arbejdsfjededervognen. Kl.03.00 kørte far i engen, og kunne så være hjemme til middag, inden fluerne og bremserne blev for slemme ved hestene. Når karlen var færdig med morgenarbejdet cyklede han ud for at slå grøfterne op med leen. Mandag skulle vi så ud at vende, "hverre" høet med de små river, men omkring 1950 kom høvenderen, sparkmaskinen, som var en stor lettelse. Der kom så mange modeller i sideriver og høvendere. Der blev rillet op, og høet blev slæbt sammen i stakke med "æ temm" - en lang planke med tre lange reb, de to til hestetræk og den tredje til manden stående på planken, men ret hurtigt kom udviklingen i pressere, lavtryk, højtryk, minni big, rundballe og big baller, og alt håndarbejde var væk.

Kornhøst.

Det var jo utænkeligt at køre ind i en mark, uden, at der først var høstet for med le. Selvbinderen krævede tre heste, så det var en lettelse, da traktoren kunne overtage fremdriften. Negene blev så sat i skok, seks par neg på rækk, 5 skokke/ 1trave = 1 tønne korn. med stabilt vejr kunne man køre dem ind derfra men med dårligt vejr måtte de flyttes på en ny bund, eventuel væltes for at få bunden tør. Indkørslen foregik med skiftevogn, mor og karlen var i marken, tjenestepigen læssede af i laden, hvor far omhyggeligt placerede negene, efter at én af os havde videresendt dem. Når markerne var tømt ,blev stubbene revet og oprivningen kørt hjem til tærskning, det støvede frygtelig, men gav dog lidt korn. Når der var indhøstet og laden var fuld , var der ikke megen plads tilovers så der måtte tærskes én gang om ugen, der var heller ingen plads, til kornlager, så kornsækkene blev båret over gårdspladsen og sat på stuehusloftet, senere fik vi en Nordsten halmpresser, så halmen kunne gå på loftet og en udbygning af laden med kornloft og senere kornsiloer med tørreanlæg.

Denne beskrivelse af kornhøsten var nok almindelig gennem mange år, og den bedste mulighed dengang, vi havde fat i stråene 10 – 12 gange inden det lå i krybben.

Omkring 1960 kom mejetærskeren, først som bugseret sækkemaskine, men i dag er høsten jo uberørt af menneskehånd, med store mejetærskere store kornvogne og bigballe pressere.

Den gamle tradition med at skrælpøje stubmarken er også ophørt, dels på grund af, at der sås mere vintersæd og raps og der sås efter afgrøder.

Markvanding.

Omkring 1960 blev det almindelig på de lette jorde at indkøbe markvanding. Jeg købte i 1963 , året inden vi overtog gården, et markvandingsanlæg. Vi fik jordledninger gravet ned, og vandede med rør og sprinkler, som skulle flyttes hver 8.time også om natten til tider. Rørene blev senere skiftet ud med en selvkørende vandingsmaskine.

Arbejdet i stald og lade.

Der var meget hårdt arbejde med roeindkørsel, udmugning, læsning, udkøre og sprede på marken alt med håndkraft. I de hårde vintre var det hårdt at få fat på roerne i de jorrdækkede roekuler, halm og plastik var en stor lettelse og mere effektiv mod frosten. Jeg husker, vi havde roer liggende til optøning på staldgangen bag køerne. Endvidere var der snekastningspligt på alle gårde, som skulle stille med en mand, når der var behov.

Dagliglivet.

Det er ikke meget jeg husker fra før jeg kom i skole, jeg husker nogle af de karle og piger, vi havde, og der var bedstefar og faster Anna i aftægtslejligheden. - En ting jeg husker er mund og klovsygen i 1938, hvor politiet kom og satte advarselsskilte op på telefonspælene, og så selvfølgelig 9. april 1940 , hvor vi sad ved morgenbordet og flyene kom så lavt hen over laden, at vi kunne se piloten. Krigsårene gik jo uden, at vi mærkede meget til det i det daglige. Den danske presse var censureret af tyskerne og derfor utroværdig, så vi begyndte ret hurtigt at høre BBC udsendelser fra England på Bedstefars radio kl. 20.30 hver aften. Bedstefar brugte kun radioen til gudstjenester søndag. Senere fik vi så radio i dagligstuen, placeret på en nylavet radiohylde.

Efter 29. august 1943 blev tiderne lidt mere anspændte, og endnu mere efter mordet på Kaj Munk den 4. jan. 1944 og D-dagen den 6. juni. Kommunen udsendte evakueringsplaner med krav om indretning af beskyttelsesrum, hvor man skulle opbevare nødforsyninger af fødevarer . Vi havde også besøg af entreprenører, som fremviste planer om tankspæringsgrave, som dog aldrig blev iværksat.

Nyheder om sabotage og chalbotage var daglige og frontlinierne blev studeret dagligt på det gamle atlas. Trods vagtposter på banen til Oksbøl blev banebroen i Hyllerslev alligevel sprængt. Vi så også engelske fly, der blev skudt ned, hvor besætningen sprang ud med faldskærm. Konerne kappedes om at få fat i faldskærmen, som var eftertragtet til kjolesyning.

Forsamlingshuset blev overtaget af Tyskerne og ligeså med "Den ny skole", nuværende 7 Kanten, som blev færdigbygget i 1943. Begge steder blev anvendt til Lazaret og det store gildekøkken i kælderens ved forsamlingshuset klarede bespisningen. Den tyske kok Villy, som var sydslesviger, var næsten som lokal borger og var også behjælpelig i kritiske situationer.

Et typisk billede om formiddagen var, at se soldater stå uden for mejeriet og slikke flødeskum, som de købte i mejeriet. I foråret 1945 blev situationen mere anspændt, da fronterne fra begge sider nærmede sig Nordtyskland, men heldigvis blev det Montgomery der kom først til den danske grænse og der var stor lettelse og glæde den 4. maj kl. 20.30, da budskabet kom, at tyskerne har kapitulert. Efter 5. maj var der meget at tage vare på. Politiet skulle til at fungere igen. Optrevling af værnemageri, pengeombytning. Et stort problem var også de 250.000 flygtninge der kom, hvoraf de 35.000 var i Oksbøl.

Skolen.

1.maj 1941 begyndte jeg i Janderup skole i "æ lille skuel", vi var 8 piger og 7 drenge. Lærerinden var frk. Magny Mogensen, hun var gammel i gårde og var en rigtig god fortæller af de gamle sagn, myter og bibelhistorie. Hun spillede på orgel hver dag til morgensang med fadervor.

Efter 2 år kom vi ind i "æ stuer skuel", hvor jeg gik 3 år sammen med 5 årgange.

Vi var 45 elever, men der var absolut ingen disciplinære problemer af den grund.

Det var i vintertiden fra 8.30 til 15.30, endog 2 dage med gymnastik til 16.30.

Efter krigen kom den nybyggede skole i brug og der gik 3. og 4. årgang.

Lørdag havde vi gymnastik fra 12.30 til 13.30., så der var ikke i vintertiden megen tid til hjælp i stalden efter skoletid.

De sidste 2 år havde vi morgenarbejde, inden vi skulle i skole, med at passe høns eller skrælle kartofler. Lørdag eftermiddag skulle der tit tærskes, men ellers var det med at skære roer eller gøre roer rent til hestene.

De stille vinterdage blev brugt til at binde bindgarn sammen og rullet det i nøgler, som blev sendt til rebslageren i Bramming. Denne proces blev forenklet meget, da vi fik de lange bigballegarn og lavede reb i en håndvendning ved hjælp en boremaskine.

Jeg blev konfirmeret i april 1948, og fik 1. nov. plads hos Anna og Børge Østergård i 2 år.(hjørnet af Skråvejen og Nybrovej)

Gården var på 30 tdr. land og blev drevet på normal vis med heste og håndmalkning , jeg lavede alt markarbejdet med heste, og har dengang pløjet en stor del af det nuværende norligt bebyggede Janderup. Vi trak med køerne i engen og til en lille parcel i Porskjær (vester Janderup).

1. nov. 1950 kom jeg hjem, og vi fik en Ferguson traktor den 15. nov., som den spæde start på udviklingen i maskinparken. Det var Ferguson nr. 99 i Danmark, men det var nok Marshall hjælpen i 1946-47, som startede udviklingen med import af amerikanske traktorer og Oliver gummivogne, som afløste de gamle kassevogne.

Aftenhygge.

Som jeg husker det, foregik det med alle omkring dagligstuebordet med den enlige lampe over bordet. Alle aktiviteter var samlet omkring bordet, lektielæsning , tegning, kontorarbejde, kortspil og håndarbejde.

De populære udsendelser i radioen f.eks. Weekenhytten, hørespillet " Familien Hansen" hørte vi altid og der var de faste udsendelser med T. Petersen Dalum om aktuelt landbrug , og Ellen Villemose Andersen fra statens husholdningsråd ,også Bror Kalles Kapel og de daglige middagskoncerter fra Wivex, Kilden i Ålborg og Marienlyst, Helsingør, og navne som Teddy Pedersen, Svend Nicolaisen og Kaj Julians Orkester huskes fra dengang. Jeg brugte som dreng meget tid på at tegne, men ellers de almindelige drengeprojekter som bygning af drager, lave flitsbuer eller armbrøst, og jeg savede meget dyrefigurer i finer med løvsav, det foregik ved køkkenbordet, hvor en træplade blev spændt på.

I dag er den hjemlige hygge afløst af tidens IT materiel, som bliver brugt enkeltvis af alle og vi kan ikke forestille os, hvordan det vil være om 70-80 år.